

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Pavli Laymann è Societate I: Theologiae Moralis
Compendiv[m] absolutissimum et in quinq[ue] libros
partitum**

Laymann, Paul

Moguntiae

Cap. 1. De constitutione sponsalium.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40716

est exorcismis, alias mortale, quia cum Dæmone, Christi & humani generis hoste nullum societatis cuiuscunq; colloquium aut commercium institui licitum est, sed tantum, vt hostem eum persequi per modum imperij, coactionis, expulsi-onis, neq; ad varia curiosa edicenda Diabolum adiurare oportet, sed ea, quæ ad rem pertinent videlicet de numero, nomine obsidentium, de tempore quamdiu, & de causa, quibus autem factis verbis aut signis viderit Exorcista Dæmonem magis vrgeri, ijs magis ac crebrius instet, si autem viderit obsessum aliqua parte corporis commo-deri, pungi, vel tumorem apparere, ibi crucis signum & aquam benedictam, quæ semper in promptu esse debet, adhibere non intermittat.

TRACTATVS X.

De Matrimonij Sacramento.

Pars prima de sponsalibus.

C A P. I.

De Constitutione sponsaliorum.

Sponsalia à spondendo dicta sunt teste Vlpiano, quia moris erat veteribus Romanis vt puellam is sub cuius cura & potestate erat, spondere alteri vxorem dare; quare ille sponsor, hæc sponsa

fa

sa appellata fuit, & is cui desponsatio facta, sponsus. Sunt autem sponsalia alia de praesente, quae non differunt à matrimonio rato, & nondum consummato: Alia de futuro, quae definiuntur. Promissio mutua futurarum nuptiarum, quae posterior acceptio magis propria est, ideoque sponzorum nomine fermè in iure utroque; ij intelliguntur, qui matrimonium non contraxerunt, sed promiserunt. In dubio tamen in favorabilibus nomine sponsae etiam intelligitur vxor, non autem in materia odiosa. Quod si in aliqua dispositione iuris fiat mentio mariti & vxoris, intelligi debet de ijs, qui iam matrimonium contraxerunt. In materia tamen fauorabili nomine mariti & vxoris intelliguntur etiam sponsi de praesenti ante matrimonij consummationem, non item in materia odiosa, nisi ex adiunctis aliud colligi debeat.

- ² Sponsalia non debent numerari inter simplices promissiones, sed inter contractus, qui utroque obligationem pariunt, ut patet ex definitione. Hinc si Titius animo contrahendi sponsalia promittat nuptias Caiæ, hæc autem promissionem acceptet, sed sine proposito repromittendi, nec Titius nec Caiæ ad nuptias obligantur in conscientiae foro. Quod Caiæ obligationem non contrahat clarum est, quia actus agentium non operantur ultra intentionem eorum. Caiæ autem, ut dixi, non voluit se obligare Titio sed tamen Titium promittentem sibi obligatum habere. Neque etiã Titius obligatur, quia verba contrahentium accipienda sunt secundum naturam
- con-

contractus. Sponsaliorum autem contractus re-
 spectivus est & reciprocus sicut ex eius definitio-
 ne constat, ideo sponsionem continet non simplicem
 sed virtute conditionatam : promissio si tamen
 promiseris : Quare dicere solent DD. Quod
 sponsaliorum contractus claudicare non potest
 sed videlicet ex vna tantum parte contrahentium ob-
 ligare. Dixi autem in Corollario, si Titius pro-
 mittat animo contrahendi sponsalia; si vero ab-
 soluta & gratuita promissione se obliget Cajæ,
 adducendam ipsam, si aliquando voluerit, hanc-
 que promissionem Cajæ acceptet nihil vicissim
 promittens, solus Titius obligatus erit, sicut si quis
 alteri promittat, equum tanto precio venditurum,
 quandoquocumque intra annum ipsi emere libuerit,
 non erit quidem pactio reciprocae venditionis &
 emptionis, sed simpliciter & absolute in consci-
 entia foro promittentem, ut datam fidem seruet,
 obligat. NB. Si quis promittat puellæ se aliam
 non ducturam nisi ipsam, non est hæc obligatio
 sponsaliorum, oritur tamen hæc obligatio condi-
 tionalis, ut vel hanc ducat vel nullam sicut, si quis
 promittat, se non alienaturum fundum extra fa-
 miliam.

Sponsaliorum contractus, quamvis priuative
 & sine testibus peractus sit sub peccato mortali
 obligat promittentem, in ordine tamè ad forum
 externum requiritur probatio per testes aut in
 defectum plenæ probationis iuramentum si de-
 beratur, ut dixi lib. 4. Tract. 3. c. 5. probatur asser-
 tio. Nam omnis obligatio descendens ex reciproco
 contractu, iustitiæ est, ideoque sub mortali culpa
 ob-

obligans, si materia grauis sit tantæq; obligationis capax vt in proposito.

- 4 Judex Ecclesiasticus à sponsalibus absq; causâ iusta recedere volentem, post Canonicam monitionem etiam censuris ad nuptias compellere debet iuxta illud. *Puella prius monenda, postea cogenda est*: Ratio, quia solus Papa tanquam supremus spiritualis princeps per plenitudinē potestatis ex graui causa dispensare potest in sponsalibus non item Episcopus: cum talis dispensatio cedat in præiudicium tertiæ personæ, quapropter ad Episcopum tanquam iudicem ordinarium in huiusmodi causa matrimoniali pertinet, parti postulanti ius dicere, & consequenter alterum sententiæ parere pertinaciter renitentem spiritualibus pœnis seu censuris compellere, quæ licet maximè locum habeant cum sponsalia iurata sunt, vel sponsa sub specie matrimonij corrupta, tamen etiam sine his compelli debet ad pactum sponsaliorum seruandum, dummodo ordinarius hac ratione spontaneum nuptiarum consensum se impetraturum speret; sin minus satius minus malum violatæ promissionis permittere, vt maius malum coacti matrimonij vitetur, atq; censuris superfedere vbi nulla spes correctionis & fructus affulget. Quomodo intelligi & conciliari potest cap. requisitum de sponsalibus vbi dicitur: *Cum libera esse debeant matrimonia, monenda est potius puella, quam cogenda, cum coactiones difficiles soleant exitus frequenter habere.* Etiam id obseruandum in sponsalibus iuratis. NB. Imò addunt Sanchez: Si ordinarius post latâ in hoc casu excommunicationē. NB.

deat sponsum pertinacem manere, quod denique eum absolueri debeat, quamvis non petentur.

Posteriora sponsalia contra priorem fidem instrumenti jurata valorem nullum habent, quia instrumentum non est vinculum iniquitatis, sponsalia autem posterius inita iniquam promissionem continent. Ergo ^{non} firman- tur iuramento, idemque contrariendum etsi posteriora sponsalia copulamantam habeant, excipe, si Conc. Tridentinum in illo loco non sit receptum, nam secundum jus antiquum si quis sponsam carnaliter cognoscat, ceterum id agere affectu non fornicario, sed maritali etoque matrimonium clam consummare velle. Porro, si priora sponsalia clam, posteriora autem a Parocho & testibus celebrata fuerunt etsi se loquendo prioribus standum sit, per accidens tamen, si sponsus intelligat sibi & prioris sponsæ omni probatione destitutis etiam oblato iuramento, fidem in consistorio habendum non esse, sed censuris compellendum ad posteriorem sui infamatione &c. Tali casu prior sponsalia nonabiliter contenta esse, & suo iure cedere debent. Denique si ex violatione priorum sponsalium exiguum incommodum futurum sit, ut si iam clam celebrata sunt, contra verò grave iniuriam damnum timeatur, secundæ sponsæ quæ priorum sponsaliorum ignara in copulam consentit spe matrimonij præferim, si etiam prolem concipit. Nam tali casu deceptor ex iustitia obligatus est damnum mulieris auertere, quod alia ratione non potest, quam ducendo illam & cū hæc

Ffff ob-

obligatio grauior sit, alterius rationis, quam obligatio priorum sponsaliorum preferenda sunt posteriora sponsalia propter regulam. Si duo vincula disparis potentiae impossibilia contrahuntur fortius repellit minus forte. Quamobrem ad iudicem pertinebit, cognito periculo grauis damni interdum compellere deceptorem ad secundam ducendam. Cum autem iudex per sententiam non possit priorem iure suo priuare, sed declarare solum, ius eius in tali casu per naturalem aequitatem cessare consequens est, si talis causa manifesta sit, deceptorem id ipsum exequi posse in conscientiae foro etiam ante iudicis sententiam declaratoriam.

Illud verò certum est, quod sponsalia de praesente seu matrimonium ratum, quamuis iniuste contractum sit, derogat prioribus sponsalibus de futuro, ratio, quia contractus matrimonij fortioris vinculi est, quippe corporis traditionem continens, quae in sponsalibus non est. Et enim si quis hodie vni equum vendidit, sed non tradidit, cras alteri non tantum vendidit, sed etiam tradidit, quamuis iniuste, rata est posterior venditio. tribuitque possessori dominium, ita similiter si post sponsalia cum vna contrahatur matrimonium cum altera, posterior contractus, quamuis iniquus, tamen validus est, quo per traditionem, quasi dominium corporis coniugi acquiritur, vt proinde regula, *Qui prior est tempore potior est iure*, intelligi debeat inter eos, qui simili iure seu titulo nituntur, vt prior tempore posteriori preferatur.

For.

Fornicatio sponsæ cum altero viro solutio ad. 6
 crimine non continet iuxta l. inter : vbi
 dicitur, adulterium propriè in nupta commit-
 tum, cum sit alieni tori violatio, vnde proles ex
 tali sponsa nata non spuria, sed naturalis cenferi
 debet. Imò neque talis fornicatio fortassè mor-
 talis malitiam sub genere iniustitiæ, sed solum
 sub genere luxuriæ continet, quia iniuria licet a-
 qua sit, non tamen tam grauis videri alicui pot-
 est, præsertim si sponsus cum altera fornicetur,
 ad mortale crimen aduersus iustitiam pertin-
 et, secus est, si fornicatio in publicam notitiam
 ventura, aut periculum sit prolis generandæ,
 tum de decore & contristatione sponsæ, quæ for-
 tasse idcirco à sponsalibus resiliere cogitur. Quod
 si fornicatio occulta sit, potest talis circumstan-
 tia recitari propter auctoritatem D. D. & et-
 iam ideò, quia vt dixi iniuria grauis non

Contractus sponsaliorum magnam animi li- 7
 bertatem requirit ratio, quia sponsalia sunt via
 præparatio ad matrimonium, ideo sicut iura
 matrimonij libertatem requirunt (cum a-
 liqui infelices exitus sequi soleant) ita & spon-
 salia.

Pœna adiecta ei, qui à sponsalibus recesserit, 8
 non tenenda non est, si sponsus iustam causam resi-
 lendi habeat, secus esse videtur si sine iusta cau-
 sa recesserit, ratio. Nam ratio, cur pœna spon-
 saliorum contractui adiecta, irrita cenferi de-
 beat, tum Ciuili, tum Canonico iure hæc af-
 firmari solet, ne matrimonij libertas impediã-
 tur.

tur, si aliquis nullam justam causam resiliendi habeat, immortaliter peccaturus sit, si resiliat, tunc minimè censendus est libertatem matrimonij contrahendi retinere, quam leges Christianorum tueri debeant. Ergo hodierno jure non obstat libertati matrimonij, si pœna conventionali compellatur, cum etiam grauioribus pœnis ac censuris Ecclesiasticis compelli possit, vt supra dictum. Adde quod ad maiorem firmitatem etiam arrhæ interuenire possint, vt resiliens sine causa etiam duplicatas restituere cogatur, si verò iusta à nuptijs causa resiliendi subsit, sufficiat reddere arrhas, arrhæ autem habent rationem pœnæ in eo qui sine causa resilit, quod si quis iuste resiliat, tunc adjectio pœnæ irrita censenda est.

9. Pactum lucratiuum sponso de altero contrahente adjectum, si in ipso matrimonium contraxerit, tanquam iure invalidum rescindi potest sicuti habetur l. stipulatio. §. si tibi de verborum obliga : *Si tibi nupsero, decem dare spondes?* Causa cognita denegandam actionem puto. Quia non vt par est, mutuo spontaneo amore sed ex libidine, ac turpe quæstu, matrimonia tali modo comparari censentur : quare promissio tanquam contra bonos mores rescinduntur. Vallet tamen talis promissio, si nomine dotis promissum videatur. Deinde irrita tamen est promissio, si fiat ab ipso contrahente, secus si ab alio quocunque, vt si Caius Titio promittat, vel leget 100. si cum Sempronio contraxerit talis enim non turpis quæstus, sed liberalis donatio sub conditione censetur, per quam neque libertas,

es, matrimonij auferetur, cum non agatur de
pena damni, cuius metu aliquis ad contrahen-
dum contra voluntatem induci posset, sed solum
de non acquirendo lucro per quod aliquis ad ma-
trimonium allicitur.

Qui simulato animo matrimonium promisit, I
se loquendo non obligatur ad nuptias, quia
promissioni defuit consensus, debet tamen puel-
la decepta, si damnum passa fuit, secundum ju-
sticiam aequalitatem facere compensationem, vel
pecuniam, vel ducendo eam in matrimoni-
um, deposita simulatione, si persona grauem in-
firmam passura sit, quae alio modo aboleri non
possit.

Qui ficta promissione puellam in copulam in- I I
trahit, debet illam ducere, quia mulier copiam
corporis faciendo instituit contractum inno-
centum, Do tibi corpus meum ea lege, vt post-
ea cum matrimonio contrahas, quare si mu-
lier ex sua parte promissum impleat, alter acce-
dere non potest, nisi ex naturali aequitate & iu-
sticia contrahendo obligationem implendi, et-
iam si id ipsum cuius causa altera pars impleuerat,
nam ob rem deceptor in omni foro ad id com-
pellitur. Limitant autem DD. nisi tales pro-
mittentis vel promissionis circumstantiae sint, vt
mulier deceptionem aduertere debeat. Alio-
quin si mulier non habeat occasionem suspi-
candae deceptionis, sola status seu conditionis di-
fferentia deceptorem non liberat a matrimonio:
Nam si talis promississet ex animo puel-
lae inferioris conditionis deberet ei fidem serua-

re per se loquendo: Ergo etiam tenetur, quamuis fictè promiserit, si conditionem copulæ carnalis acceptavit, id enim facere non potuit: nisi contrahendo obligationem, vicissim implendi id, cuius causa mulier promissum suum implevit. Et si enim talis apud animum suum protestatur, nolle se sponsionem facere, tamen externa illa spontanea acceptatio copulæ tali & non alia conditione oblata, est contraria prostitutioni, eamque morali æquitatis ratione elidit. Alioquin in quovis oneroso contractu libera decipiendi facultas daretur, ut si quis bona fide permutaverit vaccam pro decem ouibus posteaquam vaccam tali conditione datam accepit, & absumpsit, nolit deinde dare oves (quia non ex animo promiserit) sed aliam damni compensationem facere, profectò is neque in externo neque interno conscientiæ foro audiri debet, quando vaccam tali & non alia conditione datam, liberè & absumpsit, ideoque alteri semper damnum iniustum infert, nisi ei det id ipsum cuius causa promissum suum impleverat.

Notant tamen Less. Vasqu. si fœtus matrimonij promissor deprehendat mulierem virginem non esse, quæ virgo videbatur non obligari ad nuptias aut ullam aliam compensationem faciendam per se loquendo: si tamen sciebat, puellam corruptam esse, & nihilominus fictè matrimonium promisit sub conditione copulæ, tenetur illam ducere.

12 Liberi à parentibus neque ad contrahendum cogi,

ogi, neque à contrahendo impediri possunt. Est
 communis sumpta ex c. sufficiat 27. q. 1. *Qui liberum
 habet arbitrium in electione propositi, sequi parentum non
 cogitur voluntatem.*

Leges civiles contrarium docentes à iure ca-¹²
 nonico correctæ sunt, vnde etiam colligitur,
 quod irrita sit desponsatio, quam pater facit no-
 mine filij puberis aut impuberis absque libero
 eius consensu expresso vel tacito, quod pater fili-
 um impuberem matrimonio tradere possit, & fi-
 lius adæpta pubertate implere debeat, vt dicitur
 c. 8. §. potest desponsare impuberem id intelli-
 gitur ita, vt necesse sit filium post ætatis puberta-
 tem consensu suo illud ratificare.

Si pater pro filio præsentente, & non contradi-³
 cente, spondeat, censetur is consentire, in foro
 tamen conscientie non attenditur hæc præsum-
 ptio, si puella dicat, sibi non fuisse animum con-
 sentiendi, sed ob reuerentiam, V. C. non fuisse au-
 tem contradicere. At in foro externo probatio-
 nibus aut saltem coniecturis puella ostendere
 debet, se consensum liberum non præstitisse, a-
 lioquin cogetur matrimonium contrahere, ipsaq;
 iuxta iudicis sententiam obtemperare debet,
 cauendum tamen, ne ex matrimonio coacto in-
 felices exitus sequantur.

Quod ad tutorem attinet pro puella præsentente
 non contradicente spondente, arbitror etiam
 locum habere si talis persona sit, quæ in com-
 modum & fauorem puellæ spondere videatur, vt
 ipsa contradicere nolle apertè exprimere de-
 beret iuxta ea, quæ dixi lib. 1. Tract. 2. c. 3. n. 3.

Ffff 4 Liberi

14 Liberi peccant, si parentibus inscijs & non cōsultis matrimonium spondeant, quia parentum cura & potestas postulat, vt sine eorum consilio nihil statuatur in re tanti momenti, non obligantur tamen ad iussum seu consilium parentum, si parentes filios ab omni matrimonio avocare vel impedire conentur cum periculo incontinentiæ, aut ad certum matrimonium cogere velint, tunc sequendi non sunt, nisi in casu speciali, 2. cap. ad graues inimicias tollendas, dummodo matrimonium honestum sit, & filius velit matrimonium amplecti. Quod si filij inuitis parentibus contraxerint, nihilominus obligantur ad seruandam fidem, & parentes, quia obligatio grauis, si velint impedire, peccant mortaliter. Excipe nisi ex tali matrimonio scandala essent oritura & dedecus familiæ. Idque etiam locum habet post contracta sponsalia, quia promissio non obligat, quæ versatur circa rem illatam, videlicet matrimonium cum scandalo & peccato contrahendum, quare locum habet iuris regula 69. in 6. *In malis promissis fidem non expedit seruari.*

15 Filia inconsultis aut inuitis parentibus nubens ex hæreditari non potest spectato communi Cæsare iure, cum non sit vna ex causis 14. sed limitatur primò nisi parentibus volentibus & non differentibus vsque ad annum ætatis 25. filiæ maritum dare & dotem secundum vires substantiæ, illa non consenserit, sed luxuriosam vitam degere elegerit: Secundò nisi absque parentum consensu mancipium nubat. Deinde per consuetudinem vel statutum filia inconsultis parentibus

nu-

nubens ~~et~~ hæreditari potest idque in commissi
 crimini pœnam: ratio est, quòd delicta, quæ in
 contrahendo matrimonio committi solent etiã
 ad secularem magistratum pertineat, prohibere
 & punire. Contrariam sententiam amplexus est
 Sanchez propterea quòd talis pœna liberta-
 ti matrimonij repugnare videatur sed responde-
 tur: Talem libertatem, quæ ad peccatum tendit à
 sacris canonibus minimè defendi.

Canonico iure tã mas tam fœmina ante exple-¹⁶
 tum ætatis septennium ad spõsalia inhabilis cen-
 setur, causa est, quia ea ferme ætate rationis ac
 liberi arbitrij vsum consequuntur, vt voluntari-
 am in se obligationem suscipere possint; Qua-
 propter si certis indicijs ostendatur defectum æ-
 tatis malitia & præcoci ingenio suppleri, valida
 sponsalia censentur, quæ post legitimam septen-
 nij ætatem celebrata fuerunt, si sufficientem ra-
 tionis discretionem tunc abfuisse ostendi possit
 ratio est: quia cum de veritate constat, præsum-
 ptio, quæ ex ætate secundum iuris præsumptio-
 nem sumitur meritò cedere debet; sponsalia ta-
 men irrita propter defectum ætatis superuenien-
 te rationis discretionem per ratificationem expref-
 sam, vel tacitam conualescunt.

Sponsalia ab vno vel vtroque impubere con-⁷
 tracta partim rata sunt, partim non rata, sed su-
 spensa. Rata sunt, quia & impedimentum pu-
 blicæ honestatis induunt, & durante minore illa
 ætate à sponsalibus resilire non possunt: suspen-
 sa autem sunt, quia quamprimum impubes an-
 nos pubertatis affecutus fuit, datur ei optio

Ffff § vel

vel resiliendi, vel sponsalia ratificandi, seu expressè seu tacitè; Pubes autem, qui cum impubere contraxit, neque ante, neque post hominis pubertatem resilire potest, nisi alter pubes factus dissolutioni consentiat. Excipe tamen, nisi ante legitimam ætatem si carnaliter cognouerint, tunc enim spectato iure antiquo matrimonium consummari censetur iure autem nouo sponsalia, siquidem canonico iure pubes censetur, qui generare potest, etsi annorum numerum nondum impleuerit. Præterea si impubes pubertati propinquus sponsalia iuramento confirmauit, resilire non potest adepta pubertate.

18 Matrimonium clandestinè contractum post Conc. Trident. videtur vim habere sponsaliorum de futuro, cum ad horum valorem nulla testium solemnitas requiratur.

C A P. II.

De dissolutione Sponsaliorum.

1 Sponsalia mutuo consensu contrahentium dissolui possunt, etiamsi iurata fuerint. Prius probatur, quia omnis res per quas nascitur, per easdem dissoluitur §. ult. tit. de instit. quibus modis tollitur. *Obligations que consensu contrahuntur, contraria voluntate dissoluntur.* Excipe contractum matrimonij propter rationem sacramenti. Posterius probatur, quia iuramentū sortitur conditiones actus, cui apponitur; sponsalibus autem sicut & alijs promissionibus hæc tacita conditio in-